

istraživanje, naprezanje da se tajanstvena stvarnost pretoči u pristupačne izraze.

Weissgerberova mariologija pisana je s jezične strane privlačno i tečno, s biblijske bogato, s teološke razgovjetno, s povijesne pregledno, s crkvene vjerno. Ponegdje je ponešto poetski ili čak romansirano, ali redovno u duhu Sv. pisma ili otačke predaje ili barem ozbiljne vjerojatnosti. Tu će čitatelji, osobito zainteresirane duhovne osobe, pročitati mnoge stvari koje se na drugim stranicama ne mogu naći na jednom mjestu. Poseban čar knjizi daju uvodi u poglavlja, konkretna pouka i primjena te pojedini izleti u umjesne osvrtne na duhovni i kršćanski život. Po tom knjiga odaje ne samo solidnog mariologa nego i iskrenog Marijina štovatelja i višestruko korisnog duhovnog pisca.

TOPOGRAFIJA KARLOVAČKE VOJNE KRAJINE

Franjo Julije Fras: »Topografija Karlovačke vojne krajine — Mjestopis iz 1835. godine, Biblioteka »Ličke župe«, Gospić, 1988, u prijevodu prof. Zlate Derossi.

Nikola Bićanić

U Gospiću je 24. ožujka ove godine, javnosti svečano predstavljena knjiga Julija Frasa *Topografija Karlovačke vojne krajine — Mjestopis iz 1835. godine*, u sjajnom prijevodu prof. Zlate Derossi. Time se je ujedno prvi put našoj književnoj i znanstvenoj javnosti predstavila i Biblioteka »Ličke župe« koju je pokrenuo gospićki župnik i dekan Mate Pavlić, a kojoj je svrha da smogne snage i sredstava da objavljuje znamenitija literarna i znanstvena djela.

Puno ime autora je Franz de Paula Julius Fras; o njemu se danas malo zna, tek da je živio od 1794. do 1868, te da je bio član nekoliko ondašnjih učevnih društava, da je bio ravnatelj svih škola na području Karlovačkog generalata u razdoblju od 1822. do 1849. godine i da se, umirovljen 1849, pokukao u Vransko u Štajerskoj, gdje je i umro 1868. godine. Zna se i to da se Julije Fras istakao kao značajan pisac rasprava iz područja školstva i odgoja, te da je, među ostalim, napisao i »Naputak za opetovnice« (na hrvatskom, 1828. g.), »Naputak za više učiteljske tečajeve u Rakovcu i Mitrovici« (na hrvatskom, 1843. g.), »Upute za uspješno vodenje učiteljske službe u Karlovačkoj vojnoj krajini« (na njemačkom, 1824. g.), »Prve osnove voćarstva za upotrebu seoskog mladeži« (na njemačkom, 1830. g.), itd. Bilo bi, dakako, naporno ali i vrlo zanimljivo i vrijedno pozabaviti se životom ovog vrijednog prosvjetara i njegovim djelom, u kojemu bi se moglo naći dosta misli značajnih za povijesni tijek naše teorije o odgoju.

Frasova »Topografija Karlovačke vojne krajine« prvi put je izišla u njemačkoj gotici u Zagrebu 1835. i od tada je medaš i klasik u okvirima hrvatske historiografije, pouzdan orijentir i udžbenik iz kojega do značajnih podataka dolaze svi koji se zanimaju za probleme našega dijela Vojne krajine. Kao ravnatelj svih škola na širokom području od Karlovca, preko Slunja, Ogulina, Gospića, Gračaca, do Senja i Karlobaga Julije Fras je po službenoj dužnosti, a vršio ju je besprijeorno, u više navrata pohodio te krajeve, prikupljao podatke, bilježio činjenice, pa je to svoje iskustvo, upotpunjeno još i podacima iz Hietzingerove *Statistike*, Vitezovićeve *Kronike* te iz djela Valvasora i Ratkaja, objavio kad je doraslo do knjige i tako, iako sin drugih krajeva, učinio ono što je za našu znanost od neprocjenjivoga značenja. U Frasovu djelu, koje zahvaljujući »Ličkim župama«, prvi put sada cjelovito izlazi na hrvatskom jeziku, naći će zanimljive i vrijedne podatke povjesničar i arheolog, etnolog i speleolog, istraživač politike, kao i istraživač prosvjetnih i crkvenih pitanja u ovom dijelu naše domovine, u vremenu koje još do kraja nije ispitano. Upravo zbog toga i jest *Topografija* Julija Frasa medaš i klasik i u našoj historiografiji nezaobilazno djelo.

Gospić je, pak, ovim svojim pothvatom na najbolji mogući način podsjetio na nekadašnje svoje vrijeme kad je, iako u statusu austrijskog i starojugoslavenskog »strafstiona«, bio značajno hrvatsko kulturno središte, u čijoj gimnaziji je, napr., krajem prošloga stoljeća bilo sjelo književnika (Marek, Gavazzi, Đurašin, poslije hrvatski biskup Josip Marušić, Janko Kamenar, poslije predsjednik Matice hrvatske, Krsto Pavletić itd.), a Lika je ovim gospićkim pothvatom podsjetila našu znanstvenu i kulturnu javiost na vrijeme kad je potkraj 15. st. u njezinu malom selu Kosinju pod obroncima sjevernog Velebita proradila stara glagoljaška tiskara — prva tiskara na cijelom prostoranom području Slavonskoga juga i kad je u glagoljaškoj i frankopanskoj Lici kulturna potreba bila dorasla do stupnja knjiške produkcije u ono vrijeme novoj i u svijetu tek jedva poznatoj tehnici tiskanja.

Zbog svega toga treba odati priznanje i pokretaču i uredniku Biblioteke »Ličke župe« Mati Pavliću i sjajnom prijevodu prof. Zlate Derossi i darovateljici originala prof. Cvijeti Marković.

KAŠTELANSKO RAVNO POLJE

Kaštelanski zbornik 1, Split, 1988.

Petar-Zdravko Blajić

U donjokaštelanskom polju jedno područje bogato po mnogim arheološkim spomenicima zove se Bijaći ili Bihaci. U IX. st. Bijaći su jedno od privremenih sjedišta hrvatskih knezova. Već u rimsko doba tu se nalazilo naselje s mnogim onodobnim vikenticama koje su vlasnici nazivali *villae rusticae*. Koncem prošlog stoljeća osnovano je društvo za arheološka istraživanja s imenom *Bijaći*; djelovalo je gotovo četrdeset godina. U lipnju 1982. g. od grupe mladih Kaštelana potekla je ideja o osnivanju društva za očuvanje kulturne baštine Kaštela te je koncem 1983. u hotelu »Palace« u Kaštel-Starom osnovan Inicijativni odbor, a sredinom 1985. konačno je u Kaštel-Lukšiću osnovano i *Društvo za očuvanje kulturne baštine Kaštela »Bijaći«*. Javni i kulturni radnici i ljubitelji kulturne baštine učlanjuju se u Društvo. Godinu dana nakon osnivanja, u lipnju 1986. zajedno s Izdavačkom radnom organizacijom »Logos« u Splitu i društveno-političkim organizacijama općine Kaštela, organizirano je predstavljanje knjige *Povijest Kaštela* dr. Vjeko Omašić; o knjizi je govorio prof. Frane Baras. Po uzoru na neke druge sredine, ovo novo društvo, Društvo »Bijaći«, pokreće svoj *Kaštelanski zbornik* kao publikaciju koja će se baviti svim oblastima života, s posebnim naglaskom na zaštitu kulturno-povijesne baštine i valoriziranju povijesti ovoga kraja, kako piše u *Riječi redakcije KAŠTELANSKOG ZBORNIKA 1*. Zbornik se je pojavio nedugo nakon osnivanja samostalne kaštelanske općine, koja, izgleda, pokazuje veliko razumijevanje za djelatnost Društva »Bijaći«. *Prvi broj Zbornika sa suradnjom većeg broja suradnika pripremljen je u kratkom vremenu. Suradnja u Zborniku otvorena je i poželjna za sve znanstvene, kulturne, prosvjetne i sportske radnike, umjetnike i pisce koji se bave kaštelanskom problematikom; u prvom broju su pozvani na suradnju i vlasnici starih rukopisa, fotografija i uopće dokumenata o nekadašnjem životu u Kaštelima da ih stave na raspolaganje za objavljivanje. Urednik prvog Kaštelanskog zbornika je dobar poznavalac i pisac povijesti rodnih Kaštela dr. Vjeko Omašić.*

Dok govorimo o ovom Zborniku ne smijemo mimoći zbornik *Kaštel-Lukšić: Pet stoljeća župe 1482—1982*, koji je izišao s brojnim prilozima i fotografijama nakon velike crkvene proslave petstoljetnog jubileja kaštel-lukšićke župe. Prvi Kaštelanski zbornik, 187 stranica, podijeljen je na više rubrika: aktualnosti, tragom prošlosti, zaštita kulturno-povijesnih spomenika, kultura, ekologija, portreti, literarni zapisi i ljetopis.

U rubrici *Aktualnosti* donesen je dio govora Mate Berišina, predsjednika SO Kaštela, na svečanjoj akademiji povodom 43. obljetnice oslobođenja Kaštela,